Lucia SAVA

Universitatea de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul (Moldova), Facultatea de Filologie şi Istorie
"Bogdan Petriceicu Hasdeu" University of Cahul (Moldavia), Faculty of Philology and History

Particularităţile mentalităţii regionaliste basarabene în cadrul României reîntregite (1918-1940)

Some peculiarities of the Bessarabia regionalist mentality in the Reunified Romania (1918-1940)

The study focuses on some peculiarities of the Bessarabia regionalist mentality in the Reunified Romania (1918-1940). It was noticed that the transition to the political and administrative institutions in Romania has not always been positively received by the indigenous population, but it was accompanied by a certain psychological discomfort, highlighted by the press at the time. The mentality of the Romanian Bessarabia between two wars was quite refractory regarding the process of consciousness and national identity development. The political context of the time, the accumulated frustrations have determined the enhancement of regional identity at the expense of the Bessarabia's Romanian identity.

Keywords: mentality, Bessarabia, national identity, regional identity, regionalist, Reunified Romania, institutions
Institution's address: str. 31 August, 34, Cahul, Raionul Cahul, Republica Moldova
Personal e-mail: *luciasmd@yahoo.com*

Studierea mentalităţilor indivizilor dintr-o societate într-o anumită perioadă istorică ne oferă posibilitatea de a ne crea o viziune mai clară, mai profundă despre particularităţile de evoluţie, precum şi despre nivelul de cultură şi civilizaţie al societăţii respective într-un anumit moment istoric; ea ne facilitează reconstituirea tabloului concret şi complet al societăţii din care face parte, precum şi descoperirea acelor elemente ale vieţii sociale, pe care în mod obişnuit istoricul nu le poate remarca studiind istoria socială şi politică de ansamblu a societăţii.

Problema mentalităţilor, complexă şi destul de variată în ceea ce priveşte conţinutul şi problematica abordată, este un subiect nou, relativ puţin cercetat în istoriografia românească. Cu atât mai puţin a fost abordată în istoriografia din Republica Moldova, dovadă este faptul că la ora actuală există puţine studii ce vizează această problemă, care necesită o cercetare profundă.

Acest nou şi incitant domeniu al istoriei, apărut la începutul secolului trecut în cadrul unui curent istoriografic cu un puternic impact în *istoriografia contemporană universală (La nouvelle histoire),* a inaugurat o perspectivă nouă şi globală asupra trecutului, indicând modul, sau mai degrabă modurile, manierele în care oamenii societăţilor trecute văd, percep şi îşi imaginează lumea care-i înconjoară, cum se văd pe ei înşişi, şi unii pe alţii, precum şi sistemele de valori în funcţie de care îşi modelează atitudini, comportamente, reacţii unii faţă de ceilalţi, ca şi faţă de provocările mediului natural, social sau politic[1].

Începuturile noilor direcţii de cercetare se regăsesc în istoriografia romantică, care încearcă să lărgească sfera de interes a istoricului, inaugurând o nouă paradigmă de cunoaştere, şi anume cea care vizează o restituire globală a întregii aventuri umane în totalitatea sa[2].

Unul dintre cei mai activi istorici de început în această direcţie a fost Karl Lamprecht, care a denunţat istoriografia oficială germană pentru accentul pus pe istoria politică şi personalităţile politice. El a „cerut o istorie colectivă" care să-şi preia conceptele din alte discipline. „Istoria, susţinea Lamprecht, este în primul rând o ştiinţă sociopsihologică"[3]. Deşi încercările sale de a ieşi din monopolul istoriei politice nu au avut succes în Germania, care rămâne încă fidelă concepţiilor istorice ale lui Ranke, ele au avut un ecou remarcabil în SUA şi în Franţa. Astfel, istoricii americani Frederic Jackson Turner şi James Harvey Robinson pledează pentru o „nouă istorie", care să abordeze toate activităţile umane, preluându-şi ideile din antropologie, economie, psihologie si sociologie[4].

Primele încercări reuşite de instituţionalizare a noii discipline se datorează eforturilor istoricilor francezi L. Febvre şi M. Bloch, din iniţiativa cărora apare revista *"Annales d'histoire économique et sociale"* (Strassbourg, 1929). Ambii istorici se opuneau prevalenţei istoriei politice, pe care încearcă să o înlocuiască cu o istorie „mai amplă şi mai umană", care să includă toate activităţile umane, care sa fie mai puţin preocupată de povestirea evenimentelor şi mai mult de analiza „structurilor"[5]. Plecând de la cercetările acestor autori, noi generaţii de istorici vor impune problematica mentalităţilor, în paralel cu cea a vieţii cotidiene, în câmpul istoriografiei contemporane: R. Mandrou[6], J. le Goff[7], G. Duby[8], F. Braudel[9], Ph. Ariès şi G. Duby[10] ş. a.

Problematica mentalităţilor capătă contur în ultimele decenii ale secolului al XX-lea în cercetările istoricilor din spaţiul românesc. Istorici români ca: F. Constantiniu[11], E. Papu[12], I. Ţighiliu[13], A. Duţu[14], L. Boia[15], T. Nicoară[16], A.-F. Platon[17], I. Scurtu[18] şi alţii, prin preocupări teoretice şi prin crearea unor instrumente de lucru adecvate, circumscriu problematica cotidianului în paralel cu cea a mentalităţilor, cristalizând cu adevărat un statut ştiinţific recunoscut, astfel încât aceste probleme cuceresc noi teritorii şi se impun nu numai în mediile savante, ci şi în conştiinţa publicului larg, cititor şi consumator de istorie.

Încercările de tratare a unor subiecte relevante ale mentalităţilor sunt puţine în Republica Moldova. Putem afirma că acest domeniu rămâne încă a fi unul puţin explorat de istoricii din spaţiul pruto-nistrean[19].

Pornind de la ideea lui F. Braudel, potrivit căreia obiectul istoriei este „omul şi …restul"[20], completată de P. Veyne, care realizează că, de fapt, „totul este demn de istorie"[21], în prezentul studiu ne propunem drept *obiectiv principal* reconstituirea unor aspecte esenţiale ale mentalităţilor regionaliste basarabene în cadrul României reîntregite (1918-1940).

La începutul secolului al XX-lea, mentalitatea românilor basarabeni cunoaşte schimbări semnificative ca urmare a conjuncturii politice şi culturale internaţionale, care îşi lasă amprentele asupra celei dintâi. Naţionalismul, ca doctrină politică legitimantă, şi conceptul de identitate etnică, ca unul dintre elementele constitutive ale acesteia, apar ca rezultat al Revoluţiei Franceze, şi mai ales, al războaielor napoleoniene, perioadă în care Basarabia este detaşată de la Principatul Moldovei şi anexată de către Rusia Ţaristă. Astfel, Basarabia era izolată de restul Europei chiar în perioada când ideea naţională, a identităţii etnice şi a mândriei de a aparţine la o comunitate cu aceeaşi limbă, cultură, tradiţii şi dreptul fiecărei colectivităţi de acest fel de a crea un stat propriu câştiga din ce în ce mai mult teren în Europa. Această situaţie a determinat, în esenţă, apariţia cu întârziere a conştiinţei naţionale la românii basarabeni, în sensul de conştiinţă politică[22]. Ea este completată, de asemenea, şi de alţi factori care au contribuit la fenomenul menţionat: rata redusă de urbanizare a populaţiei locale[23], analfabetismul în masă, lipsa unei limbi standard de comunicare, lipsa presei în limba română, elemente considerate de unii autori indispensabile pentru apariţia unei „comunităţi imaginate", precum este naţiunea[24]. Pe de altă parte, un factor care de obicei a declanşat procese de diferenţiere etnică în alte regiuni – colonizarea cu elemente străine – a avut un impact redus asupra basarabenilor. Spre deosebire de alte provincii româneşti înstrăinate, cum ar fi, de exemplu, Transilvania, unde exista o diferenţiere religioasă clară, în Basarabia rusească majoritatea coloniştilor - ruşi, ucraineni, bulgari – aveau aceeaşi confesiune religioasă, creştină ortodoxă, fapt care nu a generat din partea populaţiei locale o percepţie acută că cei veniţi erau absolut străini, respectiv, nu prezentau alteritatea absolută[25]. De altfel, încă A. D. Xenopol remarcase că: „un singur lucru mai rămăsese de la strămoşi: religia, dar pentru nenorocirea ţării, religia ei era identică cu aceea a Rusiei, încât cel puţin din această pricină, ţara nu putea să vadă în ruşi un pericol pentru existenţa sa. Interesul naţional dispăruse; cel religios nu opunea nici o stavilă. De aici se înţelege uşor pentru ce ţara întreagă s-a aruncat cu atâta orbire în braţele ruşilor."[26]

Nu există deocamdată date sistematizate referitoare la mentalitatea basarabenilor la răscrucea secolelor XIX-XX. Cu toate acestea, din sursele timpului se ştie că străinii care au cunoscut Basarabia curând după 1812 „lăudau simplitatea, statornicia în credinţe strămoşeşti, curajul faţă de moarte şi supunerea faţă de autorităţi"[27]. În acelaşi context, se înscrie opinia exprimată de Leon Casso în 1912, potrivit căreia una din cauzele lichidării autonomiei Basarabiei la 1828 a fost inactivitatea boierilor locali, prea conformişti şi nepunctuali, din care motiv Consiliul Suprem al provinciei nu-şi putea îndeplini prerogativele care îi reveneau[28]. Casso citează o descriere a consilierilor moldoveni, care aparţine vice-guvernatorului Basarabiei, Vighel: „de obicei se adună pe la ora zece cu o înfăţişare de nemulţumire. După aceea, ascultă cu o mină de plictiseală şi de nepăsare, fiecare cască mai mult de şase ori pe ceas. Când însă bate ceasul douăsprezece, atunci toţi se ridică cu zgomot, chiar dacă ar rămâne o pagină neascultată din afacerea începută..."[29]

Primul război mondial a avut un impact profund asupra întregii Europe, atât în domeniul politic, cât şi în cel economic, social şi cultural: „Războiul a adus o zdruncinare puternică în viaţa popoarelor şi a statelor. El nu numai a făcut mai urgente unele nevoi existente în timp de pace, dar încă a pus în lumină altele noi, izvorâte fie din condiţiile de trai puse de război, fie din năzuinţele fiecărui stat sau neam..."[30]

Pentru basarabeni, primul război mondial a însemnat perioada în care s-au produs cele mai profunde schimbări din întreaga lor istorie modernă, îndeosebi în ceea ce priveşte conştientizarea în masă a

ideii că ei constituiau o colectivitate distinctă, cu anumite caracteristici speciale ce o deosebea de restul populaţiei din Imperiu[31].

În momentul în care Sfatul Ţării a votat Unirea cu România, la 27 martie 1918, o parte importantă a basarabenilor era mai mult confuză decât entuziasmată cu privire la acest eveniment, probabil şi din motivul că România regală nu avea o faimă bună în rândurile basarabenilor[32]. Gradul redus de participare politică şi perpetuarea modului de gândire tradiţionalist, convingerea că lucrurile vor evolua spre bine de la sine[33], precum şi teama de a nu fi anexaţi la Ucraina sau la Rusia bolşevică au fost printre cauzele principale ale acestei situaţii. Promisiunea guvernului de la Bucureşti de a garanta autonomie locală şi angajamentul de a promova reforme sociale şi economice radicale[34] au fost alte argumente convingătoare invocate de unionişti. Totuşi, revendicările naţionale au fost eclipsate de cele de ordin economic şi social[35]. Un alt punct de vedere postulează că atât liderii reacţionari, cât şi cei revoluţionari ai Basarabiei erau împotriva bolşevicilor şi a ideii de unire cu România, deoarece ei se temeau pur şi simplu de instaurarea unui regim politic diferit de cel existent până atunci[36].

Schimbarea regimului politic n-a fost întotdeauna primită idilic nici la nivelul mentalităţilor basarabene. La început, actul Unirii din 27 martie este apreciat „drept un triumf inevitabil al principiului naţionalităţilor, a cărui forţă morală şi politică nu au putut-o înfrânge episoadele militare şi propagandele duşmănoase din răsăritul cotropit sau amăgit, ...drept o manifestare biruitoare a puterii de viaţă, obârşie a încrederii în sine şi în viitor", „o rază de lumină care mângâie sufletele noastre şi trezeşte nemuritoare speranţe."[37]

Pe de altă parte, trecerea de la vechile instituţii administrative la noile structuri româneşti a fost însoţită de un anume disconfort social-psihologic remarcat în epocă: „De unde sub vechiul regim nici un organ de stat nu se ocupa de viaţa patriarhală, ce ducea fiecare moldovean, viaţa lui familială şi gospodărească nefiind tulburată de nici o măsură de comunitate cetăţenească, odată cu administraţia românească se începe amestecul organelor de stat, judeţ şi comună în gospodăria proprie pentru a supraveghea raporturile de comunitate şi cetăţenie. Conflictul se începe de îndată, între un fel de trai în trecut, când gospodăria cetăţeanului era o curte închisă pentru administraţie, şi între noua viaţă, când gospodăria devine o curte deschisă, o filă numai în cartea armonică a statului civilizat."[38]

Evident, că au existat unele disensiuni între administraţia centrală şi populaţia autohtonă. Abuzurile funcţionarilor de dincolo de Prut deveneau o temă predilectă a ziarelor timpului. Un martor al perioadei consemna despre aceştia: „După muscali au venit alţi români: jandarmii şi funcţionarii. Jandarmii erau încredinţaţi că vechea administraţie moscovită însemna întuneric, groază, lanţuri, Siberia. Şi aducând blândele şi civilizatele năravuri ale administraţiei din Regat, se socoteau pioneri ai civilizaţiei într-o ţară barbară... I-am văzut pe toţi bine hrăniţi şi cu nasurile rumene, aşa cum îi şade bine unui jandarm, - cunoscând şi exercitând destul de bine funcţia de mici tirani..."[39]

Caracteristică pentru statul român în primul deceniu de după Unire era birocratizarea excesivă a organelor de stat şi administraţie, trăsătură care şi-a lăsat amprenta şi asupra situaţiei Basarabiei[40]. În activitatea cotidiană, administraţia locală se confrunta cu o anumită rezistenţă din partea funcţionarilor de stat, care nu acceptau noile realităţi. Din aceste considerente, Consiliul directorilor a decis a pune în vedere funcţionarilor tuturor directoratelor că vor fi înlăturaţi de la serviciu dacă se vor ocupa cu propaganda antinaţională şi cu orişice piedică[41].

Modificările realizate în domeniul administraţiei au fost primite diferit de populaţie. Un martor al perioadei, moş Ştefan, îşi exprimă părerea despre regimul nou al Basarabiei: „Ce să spun? Era destul de bine şi pe vremea ruşilor. Era belşug şi nimene nu ne-avea grijă... Acu vremurile-s mai grele, da tot parcă ni se îmblânzeşte sufletul când auzim pe soldat şi pe slujbaş grăind limba noastră... "[42]

A. Nour, explicând cititorilor din România particularităţile organizării administrative a Basarabiei în cadrul Rusiei, afirmă superioritatea acestei organizări în raport cu modul de administrare judeţean din România, ajungând să declare că „imensitatea Rusiei şi prefacerea basarabeanului într-un tip de mentalitate rusească generală a avut o influenţă bună asupra oamenilor de peste Prut: le-a dat orizonturi largi pentru idei de acţiune, care nu sunt mărginite, încadrate de orizonturile înguste ale unei ţări mici."[43] În acelaşi timp, autorul preciza că „ceea ce există mai bun în România faţă de starea lucrurilor din Basarabia e numai din domeniul pur politic: 1. cuvântul absolut liber; 2. dreptul public scris şi întrucâtva şi aplicat; 3. şi ceea ce este mai important – independenţa naţională, integritatea, dezvoltarea, complexul de trai independent, izvorât din însăşi naţiunea românească... O, pentru aceste bunuri supreme aş da şi eu, basarabean, în schimb toate bunurile vieţii intelectuale şi social-economice pe care le avem în Rusia atât de dezvoltate."[44]

Mentalitatea conservatoare a românului basarabean de după Unire este evidentă şi sub aspect lingvistic. În presa periodică a timpului se discuta cu îngrijorare despre starea limbii române vorbite în Basarabia. Unii observatori erau alarmaţi că ziarele apar într-o română stâlcită, iar pe străzi auzi vorbindu-se mai mult... rusește.

Această „modă" poartă amprentele perioadei anterioare: „Era ambiţia micilor burjui de a înnobila pe această cale o odraslă, de a face din odorul lor o *barişnia*

desăvârşită... Am înţeles de ce aud pretutindeni pe uliţi tineretul vorbind această dulce limbă... Stăpânirea întreprinse cu viclenie rusificarea mamelor..."[45]

Într-o cronică din ziarul „Cuvânt Moldovenesc" din 30 octombrie 1929, unul din corespondenţi scria: „Mă aflam întâmplător la examenele de echivalare ce se dădeau la un liceu românesc. Din tot puhoiul de tineret de ambele sexe care aşteptau pe culoare nici măcar unul ca să vorbească româneşte, cel puţin în localul liceului a cărui emblemă arăta că e românesc..." Acest lucru nu este ieşit din comun, având în vedere structura etnică a oraşului[46].

Astfel, Unirea Basarabiei cu România nu a însemnat schimbarea imediată a mentalităţii basarabeanului. În mai multe ziare ale timpului se menţiona că, prin massa populaţiei sale româneşti şi prin dreptul istoric, Basarabia e românească, „dar nu există încă în sufletul acestei populaţiuni o puternică conştiinţă naţională, care să o apere de orice ademeniri din afară şi să o lege indisolubil de restul poporului român."[47] Pentru consolidarea conştiinţei naţionale era nevoie de a se lucra în mai multe direcţii. În primul rând, printr-o sinceră şi larg democratică reformă politică-socială, care să lege astfel de faptul unirii un maximum de drepturi politice şi bunăstare economică ale populaţiei şi să consolideze astfel unirea naţională prin identificarea ei cu satisfacţia aspiraţiilor democratice egalitare ale acestei populaţii. Apoi, printr-o vastă operă propriu-zis culturală, care să dea instinctului naţional forma şi amploarea unei conştiinţe naţionale[48].

O mărturie importantă referitoare la mentalitatea basarabenilor din anul Unirii aparţine prim-ministrului României, Alexandru Marghiloman. Aflându-se la Chişinău cu două zile înainte de Unire, acesta scria: „viaţa începe la ora 11, se lucrează până la 3. Se prânzeşte lung, mult, încet, fumând..."[49] Autorul este uimit că la sosirea sa a văzut „puţină lume pe străzi, se adună numai în faţa hotelului. Nepăsare? Ostilitate?"[50]

Nicolae N. Alexandri, membru marcant al Sfatului Ţării, scria: „geniul slav este geniul care îl caută în permanenţă pe Dumnezeu, reflectat atât de bine în literatura rusă şi care ne-a molipsit şi pe noi. Din acest considerent, basarabeanul nu mai este român simplu, ci un român complicat."[51]

O altă mărturie despre basarabenii din perioada imediat următoare Marii Uniri aparţine lui Emmanuel de Martonne, profesor la Sorbona. Vizitând Basarabia în 1919, el a apreciat că provincia „este locuită de o populaţie pestriţă, unde mariajele interetnice trebuie să fie des întâlnite, iar noţiunea de rasă (naţionalitate) are un termen nedesluşit", de vreme ce o persoană care se declară drept găgăuz se aseamănă mai mult cu un malorus, un bulgar – cu un român din Muntenia, iar un rus declarat nu era altceva decât o persoană a cărui tată era moldovean şi mama sa – bulgăroaică[52].

După Marea Unire, unele personalităţi marcante ale perioadei au exprimat doleanţe în ceea ce priveşte aportul fiecărei provincii la propăşirea României. Astfel, N. Iorga în articolul din aprilie 1918, intitulat sugestiv *Ce le cerem basarabenilor,* scria că „basarabenii ar trebui să dăruie Ţării ceva care ne-a zâmbit în visul aşteptărilor şi în beţia gloriei; ceva fără de care, de acolo sau de aiurea, noi nu putem trăi... – acel ceva e idealismul care ne lipseşte prea mult.... idealismul hotărât şi fanatic, ireductibilul idealism luptător până la moarte, acela care vede între ideea ajunsă la crez şi între realitatea ei un drum, lung ori scurt, ce are de a face!, dar o linie dreaptă, care e a unei datorii faţă de viaţa, cu tot ce poate să dea familia, cu tot ce are dreptul să reclame cugetarea, cu tot ce ar dori să mai ştie, să mai lege, să mai guste, nu e nimic, idealismul pentru care în vechea noastră patrie Rusia, mii de oameni au murit zâmbind în funia spânzurătorii şi înaintea plutonului de execuţie."[53]

Acelaşi autor menţionează cu referinţă la moralitatea basarabeanului: „Mi s-a părut – şi nu mă înşel – că văd în Basarabia, în ceea ce au lăsat ruşii, la fiecare lucru făcut de dânşii o iubire, aş zice personală pentru lucrul făcut statului, comunităţii, cu banii irosiţi ori ba, să zicem şi furaţi în parte, ai obştii ori ai guvernului. Şi am întâlnit pe unde am fost o legătură strânsă între om şi misiunea lui, oricare ar fi proporţiile acesteia, care lipseşte, prea adesea, la noi, şi nu numai la noi, şi care în sine, ca fapt moral, e un lucru de admirat. Şi de imitat."[54]

În perioada interbelică, într-o Europă răvăşită de consecinţele războiului şi de ascensiunea partidelor extremiste, a dictaturilor politice, sub ameninţarea permanentă a unui atac sovietic, regimul de asediu şi repercusiunile nefaste ale acestuia devenise o stare de spirit obişnuită pentru Basarabia. Această situaţie a determinat cel puţin în primii ani de după Unire o frustrare şi o dezamăgire în rândul basarabenilor comparativ cu aşteptările lor din anii 1917-1918[55].

Perioada interbelică constituie probabil una dintre cele mai memorabile pagini din istoria Basarabiei. Ea poate fi divizată convenţional în trei perioade: a) anii 1918-1920, care constituie perioada de integrare a Basarabiei în România; b) anii1923-1933 –„zgomotoşii ani 20" – perioada de avânt şi de stabilitate economică; c) anii 1933-1940 – perioada „marii crize europene", cu repercusiuni pesimiste asupra mentalităţilor românilor basarabeni.

„Zgomotoşii ani douăzeci", care sfidau prin frivolitatea şi prosperitatea lor, au lăsat urme adânci în memoria populaţiei oraşului. Aceştia au fost anii în care masele largi pentru prima dată au putut beneficia de rezultatele unei dezvoltări industriale considerabile. Aceasta este perioada marilor mişcări în masă, inclusiv a unei culturi de masă. Pacea, instaurată cu atâta zgomot, nu a fost deloc trainică. Unii istorici vorbesc chiar, nu fără temei, despre un lung război mondial în perioada anilor 1914-1945, cu un armistiţiu de 20 de

ani... De aici rezultă şi intensitatea vieţii, „furia de a trăi" caracteristică acelei „generaţii pierdute" şi sfâşiate între cele două măceluri create de războaie.

În toată Europa, perioada interbelică s-a deosebit printr-o apetenţă pronunţată de viaţă, prin tendinţa de a respinge orice fel de constrângeri şi bariere, a oricăror convenienţe, de a revizui normele şi morala „burgheză". Aceşti *„années folles"* ai Europei erau un tip de revanşă pentru greutăţile provocate de primul război mondial.

Totodată, se intuia faptul că această pace va fi de scurtă durată. Dorinţa de a şoca, manifestând astfel dezaprobarea a ceea ce se întâmplă în jur, era specifică nu doar artei cu toate curentele sale avangardiste (cubism, dadaism, suprarealism), ci se manifestă şi în viaţa de zi cu zi. Una dintre consecinţele războiului a fost democratizarea vieţii. Votul universal, libertatea presei, emanciparea femeii. Acesteia îi revine de acum un rol tot mai important în societate. Măcelul european a avut drept consecinţă descreşterea numărului populaţiei masculine, astfel încât femeia este pregătită să ia locul bărbatului. Drept urmare, se resimte implicarea femeii în mai multe domenii de activitate: apar femei avocaţi, profesori, aviatori, militari, geologi, iar acest lucru nu mai uimeşte pe nimeni.

În Basarabia situaţia era incertă şi din cauza faptului că Uniunea Sovietică nu a recunoscut niciodată reunificarea acestei provincii cu România, ceea ce făcea ca acest teritoriu să constituie o „zonă contestată". Din aceste considerente, nici economia nu s-a dezvoltat la nivelul scontat, căci capitalurile nu vin într-o zonă marcată de incertitudine.

Marea criză care a cuprins anii '30 s-a soldat cu o depreciere spectaculoasă a monedelor naţionale, cu o scădere a puterii de cumpărare a banilor, şi respectiv, cu o reducere a nivelului de trai al populaţiei în Europa. Această criză a avut repercusiuni şi asupra mentalităţii basarabenilor. Presa timpului este dominată de accente pesimiste, predomină criticile la adresa autorităţilor.

Prin urmare, datorită unor factori subiectivi sau obiectivi, mentalitatea românului basarabean în perioada dintre cele două războaie mondiale rămâne încă destul de refractară la opera de culturalizare a statului român şi putem presupune că progresul în ceea ce priveşte procesul de conştientizare a identităţii naţionale a fost anevoios sau că basarabenii înţelegeau diferit, nu prea entuziast, modul de a-şi afirma apartenenţa la naţiunea română, în orice caz nu prin dragoste prea mare de carte şi „iluminare" naţională. Vicisitudinile perioadei, frustrările acumulate au determinat astfel conservarea, dacă nu chiar accentuarea identităţii regionale: „suntem moldoveni mai întâi de toate, şi apoi români"[56], în detrimentul identităţii pan-româneşti.

În continuare vom analiza câteva trăsături ale mentalităţii regionaliste basarabene în cadrul României Mari. Despre regionalismul basarabean, Gh. Bezviconi aprecia: „Basarabenii sunt regionalişti, dar nu îndrăznesc să se recomande sub această calitate…"[57]

Mentalitatea regionalistă a basarabenilor, pe care unii cercetători şi martori ai perioadei o consideră ca o ideologie îngustă, ancorată în empiric, periculoasă şi distrugătoare de ideal, iar alţii din contra - ca pe o ideologie realistă şi salvatoare, este definită de autor "ca o doctrină care soluţionează - nu favorizează - nevoile, dar nu şi aspiraţiile grupărilor regionale. Totodată, Gh. Bezviconi distinge trei tipuri de regionalism:

1. *Regionalismul ambiţioşilor şi al nemulţumiţilor semidocţi.* Acesta nu constituie o doctrină politică, ci pasiunea nestăvilită şi periculoasă a unor personalităţi politice „marcante", care confundă regiunea cu persoana lor. Basarabia nu cunoaşte asemenea cazuri politice patologice. Evenimentele politice premergătoare actului Unirii, adică Republica Democratică Moldovenească şi Sfatul Ţării, n-au fost acte politice ce prevesteau un regionalism politic, ci mai curând simple acte de strategie politică pentru a integra Basarabia în românism. Amintirea acestor acte politice trădează un „particularism" basarabean, care poate fi o mândrie de independenţă ca om;

2. *Regionalismul ca mentalitate* sau regionalismul local, natal, destul de puternic în Basarabia; poate fi, în concepţia autorului, periculos, fiindcă poate devia repede de la un regionalism economic şi cultural la un regionalism politic. În cazul de faţă, regionalismul nu este determinat de nevoile locale şi de cadrul naţiei, ci constituie o continuitate ereditară. Astfel, românul cu conştiinţa naţiei, care se poate stabili oriunde pe teritoriul Ţării, încearcă să cunoască şi să realizeze local, adică regional, dar numai în contextul necesităţilor locale şi în cadrul naţiei;

3. *Regionalismul de realităţi* este salvarea economică şi culturală a Basarabiei. El trebuie să stea la orice icoană din Basarabia şi să fie o mândrie pentru orice român basarabean. Acest tip de regionalism presupune cunoaşterea nevoilor locale, satisfacerea lor şi o prodigioasă activitate regionalistă încadrată în românism[58].

Mentalitatea îngustă, regionalistă a basarabeanului de după Marea Unire este evidenţiată de mai mulţi martori ai perioadei. Astfel, N. Costenco menţionează cu referinţă la aceasta: „Sub zodia politicianismului de ieri, basarabeanul a trăit zile de cruntă nelinişte şi veninos zbucium sufletesc. Am avut norocul de a cădea victima unei mentalităţi false. Şi nimic nu înrâureşte în rău sau în bine asupra dezvoltării unui popor ca starea de spirit, mentalitatea. Falsa mentalitate pentru Basarabia a fost, în timpul robiei seculare sub Rusia ţaristă şi de la Unire încoace, prezenţă stihială, de neînfrânt. Fatalitatea acestui rău a înăbuşit orice aspiraţie omenească plauzibilă, a făcut ca basarabeanul să se retragă în noaptea izolării sale…"[59]

Pe de altă parte, autorul scoate în evidenţă o serie de particularităţi ale mentalităţii românului basarabean,

care au determinat caracterul regional al acesteia în perioada interbelică: „Soarta a făcut ca norodul basarabean să aibă un tipar sufletesc specific, modelat în lupta pentru libertate politică şi dreptate socială pe care au dus-o toate popoarele împărăţiei moscovite împotriva jugului ţarist, precum şi în mişcarea intelectualităţii ruse, în misticismul ei fanatic, s-a închegat şi oţelit sufleteşte elita românimii din Basarabia[60].

Tiparul sufletesc specific al Basarabiei se rezumă, în concepţia autorului, la următoarele trăsături generale: credinţa aproape mistică într-un ideal social credibil (remarcat la C. Stere); structura cerebrală aptă pentru abstracţie şi rigiditatea doctrinară; înclinaţia de a duce tezele până la ultimele lor consecinţe logice şi pasiunea neînfrântă în susţinerea şi propagarea convingerilor proprii; încrederea în conştiinţa sa; onestitatea, un dezvoltat sentiment de pudoare; respectul, care reclamă reciprocitate, al proprietăţii şi al individualităţii; naivitatea, cu extraordinară aplecare către idealism; basarabeanul este fiu al paradisului ideilor ireductibile; platonician într-o anumită măsură…[61]

În aceste condiţii, întâlnirea dintre intelectualul basarabean, cu profilul anterior bine definit, şi intelectualul bucureştean, caracteristica spiritului căruia era elasticitatea, a prilejuit evidenţierea unui contrast izbitor, care a făcut inevitabil conflictul de ideologii şi a determinat caracterul izolator al celui dintâi.

În concluzie, politica interesată a instituit imediat o serie de stări excepţionale, s-ar putea spune, permanente, uneori sub formă deghizată, oferind basarabenilor prilejul să retrăiască toată exasperarea şi jignirea simţului de demnitate cetăţenească şi omenească, chiar dacă pretindeau mai mult ca orice libertatea şi dreptul legitim. De aici a rezultat opinia regionalistă a basarabeanului, concepţia autonomă de idei a acestuia; s-a constituit starea sa de spirit protestatoare şi dorinţa admirabilă ca, prin puteri proprii, să se ridice un spirit oprimat de veacuri, pentru a sta, prin roadele ce le va da cu necesitate, pe picior de egalitate alături de ceilalţi fraţi români.

Mişcarea culturală provincială, regională, se caracterizează, în cazul basarabenilor, prin retragerea intelectualilor şi organizării lor într-un corp independent, fără a fi totuşi exclusivist, în scopul de a da putinţă şi imbold capacităţii creatoare a spiritelor băştinaşe să se folosească de mijlocul de a se realiza pe tărâmul universal al culturii[62].

Prin urmare, idealismul basarabenilor, invocat de N. Iorga, nu s-a manifestat din plin, prin latura sa cea mai bună, şi nu numai din vina basarabenilor. Din contra, s-a arătat acel idealism al cărui caracteristici sunt mai mult negative, împrumutat tot de la ruşi şi pe care România îl avea cu prisosinţă, după părerea lui Iorga, idealismul omului „care e întotdeauna nemulţumit de orice, care merge neţesălat şi cu injuria pe buze, care scormoneşte fără ca scormonitura să fie o brazdă şi aruncă înlăuntru o otravă care ar fi în stare să ucidă orice sămânţă; sumbrul idealism de complot şi de conspiraţie care, negăsind sensul pozitiv al vieţii, răspândeşte pretutindeni sepulcrala ştiinţă a negaţiei şi neputând muri cu un zâmbet, trăieşte cu un blestem.”[63]

Astfel, remarcăm că vremurile tulburi au scos în evidenţă unele trăsături nu prea agreabile ale mentalităţii regionaliste a basarabenilor în cadrul României reîntregite, apreciate din punctul de vedere al interesului naţional, al relaţiei cu celălalt, trăsături care pot fi, totuşi, explicate din punct de vedere uman şi istoric, care s-au accentuat şi au declanşat uneori o anumită apatie, alteori chiar dispreţ pentru apartenenţa la comunitatea politică şi culturală românească, nu numai datorită faptului că multe aşteptări n-au fost realizate, dar şi din simplul motiv că natura nihilistă nu poate fi mulţumită cu nimic. Această stare s-a accentuat după 1940, când România cedează Basarabia Rusiei fără rezistenţă armată, din motive de securitate naţională şi de sprijin internaţional adecvat.

Note:

1. Nicoară, T., *Introducere în istoria mentalităţilor colective*, Cluj-Napoca, 1995, p. 3-4.
2. Nicoară, T., *Clio în orizontul mileniului trei. Explorări în istoriografia contemporană*, Cluj-Napoca, 2002, p. 16.
3. Citat după : Burke, P., *Istorie şi teorie socială*, Bucuresti, 1999, p. 24.
4. Robinson, J. H., *The New History*, New York, 1912.
5. Burke, P., *Istorie şi teorie socială*, Bucuresti, 1999, p. 25. Autorul a realizat un studiu aparte care vizează noile concepţii istorice ale reprezentaţilor Şcolii Analelor : Burke, P., *The French Historical Revolution : The Annales School 1929-1989*, Cambridge, 1990. Astfel, L. Febvre susţinea că fiecărei civilizaţii, fiecărui nivel de cultură şi fiecărei categorii sociale îi corespunde propriul său utilaj mental, care include în componenţa sa atât noţiunile educative, cât şi cele comportamentale, definite ca “mod de viaţă” (Febvre, L., *Religia lui Rabelais: Problema necredinţei în secolul al XVI-lea*, Cluj-Napoca, 1996, p. 327-352). În concepţia lui M. Bloch „obiectivul istoriei este omul, care trebuie să fie studiat şi ca individ, şi ca factor social” (Bloch, M., *Appologie pour l’histoire, ou métier d’historien*, Paris, 1964, p. 17-20).
6. Mandrou, R., *L’histoire des mentalités*// Encyclopedia Universalis, vol.8, Paris, 1968, p. 436. Autorul consideră, că scopul acestor studii este „reconstituirea comportamentelor, expresiilor şi tăcerilor care pun în lumină concepţiile despre lume şi sensibilităţi colective...”
7. Goff, J., *Les mentalités: une histoire ambigue*, Paris, 1983, p. 80. Istoricul apreciază că „nivelul istoriei mentalităţilor este cel al cotidianului şi automaticului, este ceea ce scapă subiecţilor individuali ai istoriei, întrucât le dezvăluie conţinutul impersonal al gândirii...”
8. Duby, G., *Histoire des sciences et histoire des mentalités* // Revue de Synthèse, 3-ème série, nr. 111-112, Paris, 1983, p.

408. Autorul vorbeşte despre mentalităţi ca despre „un ansamblu de idei gata făcute, pe care indivizii le exprimă spontan, într-un anumit mediu uman şi într-o anumită epocă".
9. Braudel, F., *Structurile cotidianului*, Bucureşti, 1995, p. 289. Cercetătorul vede structurile cotidianului la limita dintre posibil şi imposibil, susţinând că „trebuie să existe o legătură între vieţuirea individului, între asumarea obligată a cotidianului cu ritmurile lui sacadate şi înceata trecere a gândului spre împlinire..". Istoricul insistă asupra datelor de demografie, alimentaţie, costume, habitat etc., care raportate la viaţa cotidiană pot explica salariile, preţurile, impozitele, dar şi consecinţele acestora asupra modului de viaţă a individului: scumpete, foame, mizerie, mortalitate etc.
10. Ariès, Ph., Duby, G., *Istoria vieţii private*, vol. I-II, Bucureşti, 1995, p. 13. Demersul autorilor este de a reconstitui modul în care oamenii îşi organizează habitatul şi întreaga lor existenţă, comportamentul lor în societate şi în cercul restrâns al familiei; autorii „renunţă la faptul mărunt în favoarea elementului semnificativ, apt să explice schimbările, trecerea de la o societate la alta, transformarea, care a avut loc la toate nivelurile.
11. Constantiniu, F., *Aspecte ale mentalului colectiv sătesc în societatea medievală românească*, // Studii şi materiale de istorie medie, VII, Bucureşti, 1974, p. 69-100. Aceluiaşi autor îi aparţine studiul *Sensibilităţi şi mentalităţi în societatea românească a secolului al XVII-lea*, // Revista de Istorie, nr. 1, Bucureşti, 1980, p. 147-157.
12. Papu, E., *Barocul ca tip de existenţă*, vol.I-II, Bucureşti, 1977.
13. Ţighiliu, I., *Societate şi mentalitate în Ţara Românească şi Moldova, secolele XV-XVII,* Bucureşti, 1998.
14. Duţu, A., *Modele, imagini, priveliști. Incursiuni în cultura europeană modernă* Cluj-Napoca, 1979; *Dimensiunea umană a istoriei. Direcţii în istoria mentalităţilor*, Bucureşti, 1986.
15. Boia, L., *Istoria mentalităţilor (cu privire specială asupra Şcolii de la „Annales"),* // Revista de Istorie, tom 33, nr. 5, Bucureşti, 1980, p. 937-953. Făcând o retrospectivă a problematicii abordate de reprezentanţii Şcolii Analelor, autorul citează pe unii istorici francezi, cum ar fi Jean-Paul Aron, care abordează unele dintre aspectele vieţii cotidiene, ca de exemplu cel alimentar, susţinând că acesta defineşte alimentaţia, nu numai ca problemă economică, ci şi ca atitudine mentală. În acelaşi context este citat şi Fernand Braudel, care prezintă aceeaşi manieră de analiză ca şi primul, referindu-se, însă, la evoluţia locuinţelor şi a mobilierului, a costumelor şi a modei. Astfel, conchide autorul, mentalităţile apar profund integrate în întreg contextul economic şi social, analiza lor nefiind posibilă, dacă le detaşăm de acestea.
16. Conversiunea către omul cotidian a condus nemijlocit şi la studiul domeniului mentalităţilor, al imaginarului, îndeosebi, al celui social, se individualizează în concepţia şi opera istoricului T. Nicoară. Acesta presupune, potrivit autorului, „o fantezie strunită", structurată de un ansamblu de reprezentări referitoare la o realitate despre care oamenii ştiu că există, dar pe care nu au văzut-o sau nu o pot vedea. (Nicoară, T., Nicoară, S., *Mentalităţi colective şi imaginar social. Istoria şi noile paradigme ale cunoaşterii,* Cluj-Napoca, 1996, p. 112.)
17. Avântul pe care îl înregistrează în ultima perioadă de timp studiile dedicate vieţii cotidiene şi mentalului colectiv este explicat de istoricul A.-F. Platon prin declinul ideologiilor şi al principiului „procesualităţii dirijate". Acesta din urmă presupune încercarea istoricilor din cele mai vechi timpuri şi până la mijlocul secolului al XX-lea, în reconstituirea istorică de a evidenţia o evoluţie a istoriei şi de a-i descoperi un sens (numite diferit într-o anumită perioadă istorică: „împlinirea planurilor ascunse ale Providenţei", „afirmarea Statului", „impunerea liberalismului", sau „biruinţa finală a socialismului"), citate de autor, care însă sunt depăşite acum prin comutarea centrelor de interes ale explorării trecutului pe „cotidian" şi pe „manierele de gândire". Vezi Platon, A.-F., *Societate şi mentalităţi în Europa medievală. O introducere în antropologia istorică,* Iaşi, 2000, p. 6.
18. Scurtu, I., *Viaţa cotidiană a românilor în perioada interbelică*, Bucureşti, 2001. Lucrarea prezintă importanţă şi din punctul de vedere al paletei problematice foarte vaste: ea include aspecte ale mediului de locuire, ocupaţii şi condiţii de muncă, venituri şi cheltuieli, familia, locuinţa, îmbrăcămintea, alimentaţia, igiena şi sănătatea, precum şi şcoala, biserica, mass-media, timpul liber etc., aspecte care ne determină să insistăm asupra diversităţii şi complexităţii subiectelor de acest gen.
19. Câteva tentative de abordare istorică din această perspectivă a unor subiecte care ţin, îndeosebi, de istoria vieţii cotidiene au fost făcute de istoricii E. Dragnev, V. Pâslariuc şi I. Caşu, în cadrul Catedrei UNESCO: Studii Sud-Est Europene. Autorii au iniţiat în cadrul rubricii *„Adio, Secolul XX"* din paginile revistei *Capitala magazin*, prezentarea evoluţiei oraşului Chişinău în prima parte a secolului al XX-lea. Adoptând aceleaşi principii de tratare a istoriei, stabilite de Şcoala Analelor, autorii scot în evidenţă particularităţile mediului de trai al locuitorilor oraşului, punând accentul atât pe progresele înregistrate, cât şi pe problemele cu care se confrunta societatea, aflată în plin proces de modernizare. (Dragnev, E., Pâslariuc, V., Caşu, I., *Adio secolul XX,* // Capitala magazin, nr. 2, iulie, 2000. Vezi, de asemenea, *Chişinăul „de altă dată". O succintă cronică a vieţii cotidiene (1900-1940) pe marginea presei de epocă,* în Semne identitare, Chişinău, 2002.)
20. Braudel, F., *Ecrits sur l'histoire*, Paris, 1969, p. 97.
21. Veyne, P., *Comment on écrit l'histoire*, Paris, 1968, p. 424.
22. Caşu, I., *"Politica naţională" în Moldova Sovietică (1944-1989),* Chişinău, 2000, p. 118.
23. Ciobanu, Şt., *Basarabia: populaţia, istoria, cultura*, Chişinău, 1992, p. 25.
24. Caşu, I., op. cit., p. 118.
25. Ibidem.
26. Xenopol, A.D., *Războaiele dintre ruşi şi turci şi înrâurirea lor asupra Ţărilor Române*, Bucureşti, 1997, p. 23.
27. Cazacu, P., *Moldova dintre Prut şi Nistru, 1812-1918*, Chişinău, 1992, p. 102.
28. Casso, L., *Rusia şi bazinul dunărean*, Iaşi, 1940, p. 323-324.
29. Ibidem, p. 324.
30. Un român, *Nevoile urgente*, // Mişcarea, 6 martie 1918.
31. Caşu, I., op. cit., p. 121.
32. Ghibu, O., *De la Basarabia rusească la Basarabia românească*, vol. I, Cluj-Napoca, 1926, p. 40, 42.
33. Această concepţie includea, între altele, ideea percepţiei ciclice a timpului, potrivit căreia nimic nu se schimbă, totul se repetă, destinul oamenilor se află în mâinile lui

Dumnezeu. În acest sens, viitorul nu poate fi influenţat de acţiunile omului.
34. Bobeică, A., *Sfatul Ţării – stindard al renaşterii naţionale*, Chişinău, 1992, p. 162-163.
35. Rus, I.-A., *The roots and Early Development of „Moldovan"-Romanian Nationalism in Bessarabia (1900-1917),* // Anuarul Institutului de istorie „A.D. Xenopol" din Iaşi, tom. XXXIII, 1996, p. 287-302.
36. Caşu, I., op. cit., p. 122.
37. *Unirea Basarabiei cu patria-mamă*,//Mişcarea, 30.03.1918.
38. Stelian, Şt., *Administraţia Moldovei de la Nistru (V),* // România administrativă, IV, nr. 6, 1923, p. 64.
39. Sadoveanu, M., *Drumuri basarabene*, Bucureşti-Chişinău, 1992, p. 67.
40. Agrigoroaiei, I., Palade, Gh., *Basarabia în cadrul României întregite (1918-1940),* Chişinău, 1993, p. 78.
41. Cojocaru, Gh., *Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918-1923),* Bucureşti, 1997, p. 68.
42. Sadoveanu, M., *Drumuri basarabene*, Bucureşti-Chişinău, 1992, p. 38.
43. Nour, A., *Ce este Basarabia*, vol. XXXVIII, nr. 7-9, 1915, p. 240.
44. Ibidem, p. 257.
45. Sadoveanu, M., *Drumuri basarabene*, Bucureşti-Chişinău, 1992, p. 34.
46. *Cuvânt Moldovenesc*, 30 octombrie 1929.
47. Ibidem.
48. C. P., *Naţionalizarea Basarabiei*, // Mişcarea, 8 septembrie 1918.
49. Marghiloman, A., *Note politice,* vol. III, Bucureşti, 1995, p. 123-124.
50. Ibidem.
51. Ţurcanu, I., *Unirea Basarabiei cu România. Preludii, premise, realizări (studii şi documente),* Chişinău, 1998, p. 288.
52. Martonne de, E., *What I have seen in Bessarabia*, Paris, Imprimerie des Arts et des Sports, 1919, p. 9-10.
53. Iorga N., *Neamul românesc în Basarabia*, Bucureşti, 1997, p. 170-171.
54. Ibidem, p. 241.
55. Ghibu, O., *Trei ani pe frontul basarabean*, Bucureşti, 1996, p. 206-207.
56. Despre acest lucru vorbeşte, indirect, Irina Livezeanu în lucrarea *Cultură şi naţionalism în România Mare, 1918-1930,* Bucureşti, 1998, p. 111-157.
57. Bezviconi, Gh., *Reflecţii asupra regionalismului basarabean*, // Viaţa Basarabiei, an. VII, nr. 1-7, 1938, p. 111. Potrivit opiniei autorului, regionalismul este periculos numai atunci când favorizează grupările regionale; el este şi mai periculos când cultivă aspiraţiile regionale, pe când regionalismul care cultivă nevoile locale este eficace şi salvator, fiind o politică de realităţi. Regiunea nu poate avea aspiraţiuni, ci numai nevoi de satisfăcut. Singur neamul are aspiraţiuni şi idealuri la care regiunea trebuie să aspire, conchide acelaşi autor.
58. Ibidem, p. 112-117.
59. Costenco, N. F., *Era nouă*, // Viaţa Basarabiei, an. VII, nr. 8-9, 1938, p. 3-7.
60. Ibidem, p. 5.
61. Ibidem, p. 6.
62. Ibidem, p. 3-7.
63. Iorga, N., op. cit., p. 171.

Bibliography:

Agrigoroaiei, I., Palade, Gh., *Basarabia în cadrul României întregite (1918-1940)/Bessarabia in Greater Romania (1918-1940),* Chişinău, 1993.

Bezviconi, Gh., *Reflecţii asupra regionalismului basarabean/Reflections on bessarabian regionalism*, // Viaţa Basarabiei, an. VII, nr. 1-7, 1938.

Bobeică, A., *Sfatul Ţării – stindard al renaşterii naţionale/Country Device - standard of National Rebirth*, Chişinău, 1992.

Casso, L., *Rusia şi bazinul dunărean/Russia and the Danube abreuvoir*, Iaşi, 1940.

Cojocaru, Gh., *Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918-1923)/Bessarabias integration in Romania (1918-1923),* Bucureşti, 1997.

Ghibu, O., *Trei ani pe frontul basarabean/Three years on the Bessarabian Front*, Bucureşti, 1996.

Goff, J., *Les mentalités: une histoire ambigue/Attitudes: an ambiguous History*, Paris, 1983.

Iorga N., *Neamul românesc în Basarabia/Romanian Folk in Bessarabia*, Bucureşti, 1997.

Mandrou, R., *L'histoire des mentalités/The History of Attitudes,*// Encyclopedia Universalis, vol.8, Paris, 1968.

Marghiloman, A., *Note politice/Political Notes,* vol. III, Bucureşti, 1995.

Martonne de, E., *What I have seen in Bessarabia*, Paris, Imprimerie des Arts et des Sports, 1919.

Nicoară, T., *Introducere în istoria mentalităţilor colective/Introduction in the History of Collective Mentalities*, Cluj-Napoca, 1995.

Rus, I.-A., *The Roots and Early Development of „Moldovan"-Romanian Nationalism in Bessarabia (1900-1917),* // Anuarul Institutului de istorie „A.D. Xenopol" din Iaşi, tom. XXXIII, 1996.

Xenopol, A.D., *Războaiele dintre ruşi şi turci şi înrâurirea lor asupra Ţărilor Române/Wars between Russia and Turkey and their influence on the Romanian Countries*, Bucureşti, 1997.